

Nogometni navijači i drugi sportovi - noviji primjeri iz suvremenog hrvatskog društva

Turković, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:040543>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(studij za stjecanje visoke stručne spreme

i stručnog naziva: magistar kineziologije)

Hrvoje Turković

**NOGOMETNI NAVIJAČI I DRUGI
SPORTOVI - NOVIJI PRIMJERI IZ
SUVREMENOG HRVATSKOG
DRUŠTVA**

(diplomski rad)

Mentor:

prof.dr.sc. Benjamin Perasović

Zagreb, svibanj 2016.

NOGOMETNI NAVIJAČI I DRUGI SPORTOVI - NOVIJI PRIMJERI IZ SUVREMENOG HRVATSKOG DRUŠTVA

Sažetak

Glavni cilj ovog diplomskog rada jest pojašnjenje fenomena dolaska i devijantnog ponašanja nogometnih navijača na drugim sportskim priredbama. Na osnovu relevantne literature o nogometnim navijačima i kroz primjere iz hrvatskog društva (košarka, rukomet, hokej, futsal,) prikazat ćemo glavne elemente procesa koji dovodi grupe okupljene oko nogometa na druga sportska borilišta.

Ključne riječi: subkulture mladih, BBB (Bad Blue Boys), Torcida, rukomet, hokej, futsal.

FOOTBALL FANS AND OTHER SPORTS - RECENT EXAMPLES OF CONTEMPORARY CROATIAN SOCIETY

Abstract

The main objective of this diploma thesis is to explain the phenomenon of arrival and behavior of football fans on the non-football sports. On the basis of the relevant literature on football fans and examples of Croatian society (basketball, handball, hockey, futsal,) will present the main elements of the process that leads a group gathered around football at other sports venues.

Keywords: Youth Subcultures, BBB, Torcida, Basketball, Handball, Hockey, Futsal.

SADRŽAJ

1. U V O D.....	5
2. SOCIOLOŠKE TEORIJE U FUNKCIONIRANJU LJUDSKOG DRUŠTVA.....	7
3. SUBKULTURE MLADIH.....	9
3.1. Čikaška škola (20-te godine, urbano i moderno, kvalitativna teorija);.....	10
3.2. Teorija delikventne subkulture;.....	11
3.3. Birminghamska škola;.....	12
3.4. Interakcionistička teorija	12
4. NOGOMETNI NAVIJAČI.....	13
4.1. Definicija;.....	13
4.2. Povijesni razvoj nogometnog navijaštva u Hrvatskoj;.....	13
4.3. Klasifikacija.....	14
5. NOGOMETNI NAVIJAČI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	15
6. DEVIJANTNOST.....	17
6.1. Definicija devijantnosti;.....	17

6.2. Najvažnije sociološke teorije devijantnost;	20
6.3. Navijači i devijantna ponašanja;	22
6.4. Zakon o ponašanju navijača na sportskim natjecanjima;	23
7. TEORIJE O NOGOMETNOM HULIGANIZMU	25
7.1. Ritualna agresija;	25
7.2. Klasna teorija;	26
7.3. Sociohistorijska teorija;	27
7.4. Teorija o svijetu sporta kao svijetu za sebe	28
8. NOGOMETNI NAVIJAČI U IZVANNOGOMETNOM KONTEKSTU	29
8.1. Bad Blue Boys (skupina sa najviše aktivnosti izvan nogometnih terena)	30
8.2. Rukomet - primjeri ponašanja i djelovanja;	31
8.3. Hokej - primjeri ponašanja i djelovanja;	35
8.4. Košarka - primjeri ponašanja i djelovanja;	36
8.5. Futsal - primjeri ponašanja i djelovanja;	39
9. ZAKLJUČAK	41
10. LITERATURA	44

UVOD

Glavna problematika ovog rada jest pojašnjenje masovne pojave dolaska nogometnih navijača na druge sportske terene i otklona ponašanja istih od onih uobičajeno doživljavanog na tim terenima – najčešće u negativnom smislu.

Veliki broj znanstvenih radova vezanih za nogometne navijače bavi se gotovo isključivo problematikom u kontekstu samog nogometa i događaja na nogometnim stadionima. Međutim, mladi okupljeni u „nogometne“ navijačke grupe često prate i druge sportove. Taj fenomen poznat je širom Europe, a kad je riječ o Hrvatskoj, postoji složena i duga tradicija okupljanja nogometnih navijača oko drugih sportova, primjerice rukometa i hokeja na ledu, također košarke, vaterpola te u novije vrijeme futsala.

Što dovodi nogometne navijače u izvannogometni kontekst i što je to sociološki značajno u ovom fenomenu - glavni je predmet ovog rada.

Da bi mogli razraditi sami problem prvo je potrebno objasniti neke sociološke termine kao što su masa ljudi - gomila, subkulturne grupe, nogometni navijači, devijantnost, devijantna ponašanja, huliganizam. Na temelju različitih interpretacija samog termina za one skupine (kod raznih autora spominju se ekstremni navijači, ultrasi, huligani i slično...) koje rade izvjesne devijacije ili su njihovi pokretači u ovom radu koristiti ćemo termin „nogometni huligani“. Nogometnim huliganima nazvati ćemo one grupe navijača koje smatramo glavnim uzročnikom devijantnosti i raznih oblika nasilja na sportskim događajima. Tako u ovom radu zbog jednostavnijeg objašnjavanja problematike devijantnog ponašanja „nogometne huligane“ staviti ćemo u društveni kontekst te pobliže objasniti njihovo djelovanje na temelju informacija iz relevantne literature napisane od strane sociologa koji su svojim znanstvenim pristupima temeljito obrađivali ovaj moderni društveni fenomen.

U drugom dijelu rada ćemo detaljno obrazložiti uzroke pohoda nogometnih navijača drugim sportskim događanjima, te postoji li razlika u njihovom ponašanju i djelovanju u odnosu na ponašanje na nogometnim terenima. Zbog premalog broja istraživanja konkretne problematike ponašanja nogometnih navijača na nenogometnim terenima obradit ćemo događaje u raznim sferama hrvatskog društva u kojima se pojavljuju nogometni navijači i to

na temelju informacija iz medija, intervjuja i prenesenih iskustava aktera samih događaja. Orijehtirati ćemo se na razloge odlaska „nogometnih huligana“ na druge manifestacije i natjecanja i usporediti njihovo ponašanje sa devijantnim ponašanjima koje čine vezano uz nogomet.

Neki od bitnih razloga dolaska nogometnih navijača na neke druge sportske terene su:

- Pripadnost istoj sportskoj sredini – gradu, regiji i/ili državi. Primjeri ovdje mogu biti dolasci nogometnih navijača na skijaška natjecanja zbog domaćih natjecatelja (obitelj Kostelić...); na hokejske utakmice (značajni uspjesi HK Medveščak) ili na utakmice nacionalnih vrsta u raznim sportovima
- Neki drugi, specifični uzroci kao na primjer nemogućnost BBB-a u ispoljavanju svog proklamiranog identiteta na domicilnom nogometnom stadionu kroz ime Dinamo tijekom duljeg razdoblja u 1990-tim, ali i latentni sukobi sa vodstvom kluba do današnjih dana – vode BBB-e „pod krov“ KK Cibone, potom RK Zagreba da bi naposljetku izlaz pokušali naći i u osnivanju futsal kluba Dinamo.

Devijantno ponašanje predominantno nogometnih navijačkih skupina na nenogometnim terenima jest uvijek pojava koju provode ekstremni dijelovi tih skupina tj. „nogometni huligani“ i to ne samo u srazu sa suparničkim navijačkim skupinama (na nekom sportskom ili drugom terenu) već i prema trećima (napad na građane na ulici na primjer; razbijanje autobusa, tramvaja i sl.), te međusobno.

Rad konačno daje i osnovne odgovore na djelovanja navijačkih grupa izraslih primarno iz drugih sportova kao npr. košarke – „Tornado“ u Zadru i „Sinjski Maligani“ u Sinju; rukometa - „Red Roostersi“ u Koprivnici ili pak hokeja – Sektor B“- Zagreb/Medveščak. Zbog preglednosti rada ove usporedbe ponašanja navijača i razloge samih dolazaka na nenogometne terene objasniti ćemo u zasebnim cjelinama razvrstanim po najzastupljenijim sportovima (rukomet, košarka, hokej, futsal). Dodano je nekoliko primjera iz ostalih sportova.

2. SOCIOLOŠKE TEORIJE U FUNKCIONIRANJU LJUDSKOG

DRUŠTVA (uloga sporta)

a) Funkcionalizam

Talcot Parsons (1902.-1979.) glavni je predstavnik ove teorije koja je kao cjelovita teorija nastala u prvoj polovici 20-st. To je makroteorija koja proučava društvo kao složeni sistem te govori kako društvo može funkcionirati kao cjelina samo ako su sve njegove sastavnice međusobno usklađene. Funkcionalisti smatraju kako sport stabilizira osnovne institucije društva (obitelj, obrazovni sustav, gospodarstvo, politička sfera).

Funkcionalizam prvenstveno analizira čimbenike koji održavaju društvo, a ne one koji ga mijenjaju. Najveće kritike funkcionalizma su da teži održavanju postojećeg te je protiv promjena bez kojih je nemoguć napredak društva i zanemaruje se pojedinca jer sve se proučava kroz kontekst društvenih institucija.

b) Konfliktne teorije

Makroteorija – daje naglasak na ideji društvenog razvoja i promjena kroz sukobe. Utemeljitelj ove teorije je Karl Marx prema kome je sport opijum za narod* jer masama odvlači pozornost od stvarnog stanja u društvu.

*Iako se u doba Rima sportska aktivnost nazivala igrom ova Marx-ova tvrdnja zapravo nema nikakav odmak od sentencije „Panem et circenses!“ – a prošlo je dvije tisuće godina...).

Nadalje, sport je također i sredstvo represije i izrabljivanja koje u ime vladajućeg sloja provode

„ideološki državni aparati“ (pojedinci ili skupine iskorištavaju sport za podupiranje odnosa koji

*omogućuju da održe svoju moć, ugled i bogatstvo)**.*

*** Zapravo nije poznato zašto su ovu teoriju suvremenici nazvali marksističkom kada je ne samo upravo ta teorija već i okrutna praksa bila jedan od stupova ustrojstva Rimskog Carstva.*

Moderna konfliktna teorija nije nužno marksistička. Dok se u marksizmu kao glavni problem uzima sukob među klasama, moderni konfliktni teoretičari sukobe nalaze i u drugim područjima života kao na primjer sukob između starih i mladih, sukob između pripadnika različitih rasnih, vjerskih, ideoloških ili etničkih skupina.

c) Interakcionizam

Weberovo određenje sociologije kao znanosti o ljudskom djelovanju (akciji) početak je interakcionističke perspektive u sociologiji. Kasniji razvoj vezan je za američkog sociologa Georgea Herberta Meada.

Najznačajnije karakteristike interakcionizma:

- mikroteorija društva – proučava međuodnose (interakcije) u malim grupama (ne zanima ih društvo kao cjelina);
- odbacuju pojam društvenog sustava zbog čega ni ljudsko ponašanje ne objašnjavaju reakcijom na društveni sustav;
- da bi objasnili ljudsko ponašanje oni se služe pojmom „uloga“. Ovaj pojam razvila je, doduše, funkcionalistička teorija, ali su funkcionalisti tvrdili da društveni sustav nameće uloge a da pojedinac igra svoju ulogu kao da čita neki scenarij koji sadrži precizne upute po kojima se pojedinac ponaša.

Interakcionisti smatraju da su uloge nejasne, neodređene, što ostavlja pojedincu dovoljno prostora za improvizaciju i kreativnost. Zato interakcionisti žele otkriti koja značenja ljudi

pripisuju svojim aktivnostima, jer ta značenja usmjeravaju akciju i ponašanja pojedinaca.

Na taj način interakcionisti objašnjavaju kreativnost i slobodu čovjeka, što

funkcionalistima i konfliktnim teoretičarima nije bilo moguće.

Interakcionisti smatraju da se devijacija gradi postepeno pa tako Howard Becker u svojem djelu “Outsiders” govori kako devijacija ne leži u ponašanju nego u interakciji onoga tko je počinio djelo i drugih koji na taj način odgovaraju.

Društvena pravila definiraju situacije i njima odgovarajuće vrste ponašanja, označavajući neka djela „dobrim“ i zabranjujući drugo kao „loše“. Onome tko prekrši pravilo se ne vjeruje i on postaje autsajder.

3. SUBKULTURE MLADIH

Sam pojam subkulture je dosta širok ali se općenito može definirati kao skup određenih normi, pravila, obrazaca, ponašanja i načina odijevanja koje u određenim uvjetima formira i slijedi određena grupa ljudi unutar neke kulture ili društvene zajednice te je po tome specifična.

Da bi smo mogli promatrati navijače u nekom širem kontekstu svakako koristi razumijevanje pojma te uzroka i načina formiranja subkultura mladih. Navijači su jedna od tih subkultura sa svojim prepoznatljivim uzrocima nastanka, više manje predvidljivim ponašanjem na domicilnim ali i drugim sportskim terenima, ili i sa lepezom različitosti uvjetovanih od podneblja do političke pozadine rivaliteta među klubovima.

Subkulture mladih, univerzalno nastale iz potrebe i želje za profilacijom mladih osoba i njihove težnje zauzimanja „mjesta pod suncem“ nasuprot uvijek prethodno formirane i patronizirajuće te time i dominantne vladajuće kulture uže i šire okoline, često puta „svoje“ vrijednosti moraju afirmirati nasuprot „mainstream“ kulturi društva u kojem nastaju. Razni pokreti među mladima, pa i tako značajni kao oni 1968. godine (val studentskih prosvjeda protiv kapitalizma, konzumerizma i tradicionalnih institucija, vrijednosti i poretka u Francuskoj) u svojoj srži uvijek nose bunt, želju za promjenom i, normalno je za očekivati, u svom ekstremnom krilu koje se „po definiciji“ mora naći, želja za promjenom se pretvara u zahtjev za promjenom – često nasilan. Šira javnost najčešće takve događaje prepoznaje kao ekscesne situacije ponukana i kampanjama moralne panike koje se kroz medije prezentiraju te povezuju sa tim adolescentskim grupama.

Povezuje ih se u negativnom kontekstu najčešće uz devijantna ponašanja i nasilje.

Razvile su se iz glazbenih stilova koje su mladi gajili posebno u SAD-u i Velikoj Britaniji te tako formirali razne subkulture kao što su npr: punkeri, metalci, darkeri, raveri, skinheadsi itd...

Nažalost u Hrvatskoj više se kroz medije provlače negativne strane ponašanja mladih u tako formiranim grupama mladih istomišljenika nego što su bili predmet istraživanja sociologije i srodnih znanosti.

Prva sociološka istraživanja pojavljuju se u drugoj polovici 80-tih godina, posebno o grafitima te nama zanimljivoj subkulturi nogometnih huligana.

3.1. Čikaška škola

U svojoj knjizi "Urbana Plemena" (2001:9) Perasović navodi :

„Razvoj teorija o subkulturi možemo pratiti još od čikaške škole, od prvih radova o tada nastajućim sociokulturnim fragmentima urbane sredine. Uz naglasak na „gang“ kulturi mladih i drugim marginalnim grupama, čikaški autori dalekosežno su odredili područje istraživanja i probleme „predmeta i metode“ eventualne sociologije subkulture, mada je sam pojam uveden nešto kasnije (50-tih) kada je dio „gang“ kultura opisana kao „delikventna subkultura“.

Ovdje se radi o velikom broju sociologa koji na Čikaškom sveučilištu proučavaju fenomen subkultura mladih na dosta općenit način te ova škola obuhvaća širok spektar različitih pristupa.

Čaldrović (1985.) je tematski i vremenski jasno definirao ovu "školu" obrađujući Thomasa, Parka, Burgessa, McKenzieja i Wirtha kao njene glavne predstavnike. 20-te i 30-te godine prošlog stoljeća označava kao ključno razdoblje stvaranja prepoznatljive teorije.

Urbano i moderno – je rodno mjesto subkulture mladih.

Čikaški sociolozi pristupaju društvu utvrđujući odnose prostornog i socijalnog uspoređujući društvene procese sa sličnim procesima u biljnom i životinjskom svijetu.

Čikaška metodologija je kvalitativna iako ne izbjegava statističke podatke, no presudnim smatra kvalitativan uvid u stvarnost, često očima onih koje se promatra.

Clifford Shaw (1933) uočava pišući o grupnoj delikvenciji veliko značenje modela, utjecaja velikih "faca" na mladog delikventa koji predstavljaju ideal kojem se teži.

Shaw ustaje protiv uvriježenih formula u javnosti po kojima je delikvencija izraz inherentne zlobe i zloće te neposluha.

Najbitniji temelji ove teorije se zasnivaju na objašnjenjima da delikventost prati uvijek neki oblik ushićenja, nešto što donosi osjećaje važnosti ali također odstupanje od konvencionalnog ponašanja unutar kulture lokalnog društva usko se povezuje uz probleme socijalizacije u siromašnijim klasama.

3.2. Teorija delikventne subkulture

Teorija delikventne subkulture razvila se iz čikaške škole.

Radikalno odstupanje ponašanja nekih adolescentskih grupa od njihove šire socijalne okoline navelo je sociologe 50-tih godina na govor o “delikventnoj subkulturi”.

Albert Cohen, jedan od najpoznatijih među njima, u svojoj knjizi “Delinquent Boys” pita kako se to postaje delikventom? On prihvaća čikaške spoznaje o prenošenju znanja i vjerovanja; “tako što osoba uči postati delikventom uključujući se u grupe u kojima je takvo ponašanje već uspostavljeno; u kojima se provodi delikventna praksa”. Proces postajanja delikventom „isti je kao postati izviđačem, razlika je samo u kulturnom obrascu s kojim se osoba povezuje. Osoba ne mora biti obilježena nekom psihološkom ili fizičkom karakteristikom i ne mora biti defektna ili neinteligentna da bi postala delikventom.

Sadržaj delikventne subkulture karakterizira neutilističkim, malicioznim i negativističkim. Neutilistički karakter dokumentira spoznajama o raširenom običaju krađe iz zabave, bez primarne motivacije u korištenju ukradenoga. Malicioznost prepoznaje u brojnim oblicima vandalizma, a negativistički karakter očituje se u ispisivanju poruka poput “ne pazi mi se” preko upozorenja “pazi na čistoću”.

Kratkoročni hedonizam – jezikom subkulture :”hedonizam na prvu” objašnjava kako većina aktivnosti gangova tj. škvadri nisu delikventne te se odvijaju u čekanju neke zabave koje također nisu izrazito delikventne.

Grupna autonomija je bitna karakteristika subkulture što bi značilo da članovi škvadre ne žele nikakav vanjski, obiteljski ili drugi vid nadzora.

Pojam referentnog okvira i referentne grupe Cohen preuzima iz socijalne psihologije i detaljno ga obrazlažući zapravo stvara temelje svog pristupa “delikventnoj subkulturi”. “Action is problem solving” je temeljna premisa; ako pojedinac nešto pokuša pa u tome dobije podršku – u interakciji stvar raste i mijenja se model tj. referentni okvir.

Subkultura prema Cohenu predstavlja grupnu soluciju za neki problem, a delikventnu subkulturu smješta u radničku klasu, dok obitelj promatra kao društvenu jedinku ali opetovano unutar klasnog sustava.

3.3. Birminghamska škola

1963g. počeo je raditi istraživački centar za poslijediplomski studij u Birminghamu, u početku su studij upisivali samo studenti književnosti zatim i ostalih društvenih znanosti. Stuart Hall je jedan od najpoznatijih predstavnika ove, od 70-tih godina već jedne među prepoznatljivijim “školama” koje proučavaju specifično područje subkulture mladih. Phill Cohen je u radu „Subkulturalni konflikt i zajednica radničke klase“ postavio neke temeljne teze o subkulturi kao simboličkom rješavanju proturiječnosti kolektivno doživljenih u roditeljskoj i matičnoj klasnoj kulturi. Posljedice odnosa u disfunkcionalnim obiteljima naglašava Cohen išle su u dva smjera : sklapanje velikog broja mladih brakova te drugo - pojava niza subkultura mladih.

Cohen rasčlanjuje subkulturu na tri razine : povijesnoj (specifična problematika klasnih frakcija); strukturalnoj (glazba, odjeća, rituali) te fenomenološkoj (analiza načina na koji subkulturu aktualno „žive“ njeni nositelji i podržavatelji).

3.4. Interakcionistička teorija

Temelje ovoj teoriji je postavio George Herbert Mead, dok pojam „simbolički interakcionizam“ je skovao njegov učenik Herbert Blumer.

Prema Ritzeru (1997) za interakcioniste je specifično : 1. usredotočenje na interakciju aktera i svijeta 2. razmijevanje i aktera i svijeta kao dinamičkih procesa a ne statičkih struktura i 3. pripisivanje velikog značenja sposobnostima aktera da interpretiraju socijalni svijet.

Frank Tannenbaum je još 1938. opisao „tagging“ proces, blizak onome što danas zovemo etiketiranjem. Edwin Lemert (1951) postavio je temelje interakcionističkog pristupa devijaciji.

Kroz razne primjere iz društva (žene koje traže jednaku plaću, politički aktivisti koji se žale da ih prisluškuju itd...) sociologe te autore iz srodnih područja prinukao je da fokus pomiču s onih koji su etiketirani na one koji te etikete lijepe. Devijacija se promatra u svjetlu socijalne kontrole, pogled se usmjerava na odnos između onih koji etiketiraju i onih koji su etiketirani kao devijantni.

Howard Becker u djelu „Outsiders“ govori kako devijacija ne leži u ponašanju nego u interakciji onoga tko je počinio djelo.

4. NOGOMETNI NAVIJAČI

4.1. Definicija

Nogometni navijači su osobe okupljene u skupine koje svojim navijanjem ohrabruju svoju ekipu na utakmicama uz pomoć određenih sredstava ili bez njih, a u svrhu pružanja podrške svojoj ekipi da ostvari pozitivne rezultate. Radi se o heterogenoj skupini ljudi, sastavnom dijelu sportske publike koja predstavlja nestrukturiranu i neorganiziranu društvenu grupu.

Organizirane grupe pojedinaca Dražen Lalić (1993) definira navijačkom publikom: navijači, prema tome, čine dio neposredne publike, koji svojim specifičnim kolektivnim, ritualiziranim ponašanjem, kolektivno prihvaćenom ikonografijom te raznim drugim metodama izražavaju svoju emocionalnu vezanost uz određenu nogometnu ekipu, identificiraju se s njom i pružaju joj podršku ne bi li ostvarila što bolji rezultat.

4.2. Povijesni razvoj nogometnog navijaštva u Hrvatskoj

Nogomet kao jedna od najpopularnijih sportskih igara u svijetu i najpopularnija “sporedna stvar” u Europi od svojih početaka je praćena i mnoštvom publike. Postoji poveznica između razvoja nogometa i njegove publike tj. njenog aktivnog dijela koju čine navijači te kasnije formirane navijačke skupine. Dok se u Europi, i to pretežno u kolijevci nogometa Engleskoj, navijači nalaze najčešće u radničkoj klasi u Hrvatskoj je ponešto

drukčija slika jer je veća heterogenost publike te je puno teže diferencirati same navijače kao pripadnike nekog izoliranog sloja društva.

Za vrijeme industrijalizacije dolazi i do profesionalizacije sporta općenito a tako i nogometa što je preduvjet koji omogućuje prodaju učešća publici. Dok u Engleskoj dolazi do konflikata i sve većeg jaza zbog komercijalizacije na našem području samo donekle možemo govoriti o nekim problemima i konfliktima vezanim profesionalizacijom samog nogometa. Željko Buzov izvrsno je okarakterizirao profesionalizaciju nogometa na prostorima bivše Jugoslavije koja se nije puno promijenila te smatram da vrijedi i danas u Hrvatskoj:

” Sportski klubovi vezani su uz pojmove lokalnog prestiža (a to ne žele pokazati, nego se čine profesionalnima) i uz pojmove lokalnog ideologiziranja (a ni to ne žele pokazati, nego se opet čine profesionalnima) iako u biti nema ozbiljnih proturječja između lokalnih identifikacija publike sa svojim klubovima sa jedne strane i nepostojećih profesionalnih odnosa u klubovima s druge strane.”

Iz ove tvrdnje vidljivo je da postoji veliko manevarsko područje za publiku. Posebice u nestabilnim vremenima, kada u društvu općenito prevladava latentno konfliktno stanje, nogometni stadioni i drugi sportski tereni i su idealna mjesta za eskalaciju raznih devijacija i samog nasilja na temelju sukoba potaknutih „izvana“ odnosno lokalnim, regionalnim i kulturnim nesuglasticama.

4.3. Klasifikacija navijača

Da bismo navijače lakše klasificirali ukratko ću nastojati objasniti sam kontekst u koji spadaju kao dio publike na sportskim događajima.

Dakle publiku čine svi prisutni ljudi na sportskim događajima izuzevši same aktere natjecanja (sportaši, suci, delegati i ostali sportski te drugi djelatnici, poput na primjer policijskih, koji su službeno dio sportskog događaja).

Prema Željku Buzovu publika je “ neorganizirana i nestrukturirana skupina ljudi ,okupljena u nekom fizičkom ili socijalnom prostoru, čija je pažnja usmjerena na neki objekt ili zbivanje, reagira više perceptivno nego djelatno, ima relativno malu međusobnu interakciju i obilježava je sposobnost međusobnog imitiranja ponašanja.”.

Sljedeća, nama interesantna, kategorija ljudi je gomila koja ima sva obilježja publike, ali je kratkotrajnija i ima puno veći stupanj međusobnog utjecanja i imitacije ponašanja.

Za primjer publika je perceptivna dok je gomila na neki difuzni način više aktivna.

Prema Željku Buzovu publika se može transformirati tako da se jednostavno razide, može se pretvoriti u aktivnu grupu ili grupe (kada na nju djeluju neki sadržaji), te može prerasti u gomilu.

Navijači su sredinom 80-tih također objašnjeni terminom „navijačko pleme“. Sami nastanak ove subkulture praćen je preuzimanjem mnogih elemenata karakterističnih za rokerske i srodne subkulture iz svijeta glazbe. Prema Perasoviću neki od najbitnijih preuzetih elemenata su:

Svijest o pripadnosti širem nogometnom plemenu sadrži elemente kao: pisanje grafita sprejevima (Punker); uporaba engleskog jezika (transparenti); eksperimentiranja s drogom (rockeri, Split - potkraj 70-tih); prisvajanje određenih odjevnih predmeta (spitka); frizure; naušnice; ples na stadionima („let me go“ - punkerski pogo ples i hardcore spojen međusobnim hvatanjem i odguravanjem); dolazak navijača s vlastitim obilježjima na rituale rock-subkulture i slično. Uz preuzete elemente „navijačko pleme“ izgrađuje i svoj vlastiti identitet korištenjem predmeta poput bengalki i dimnih bombi.

5. NAVIJAČI U HRVATSKOJ

Navijači u RH prate europski trend tj., ne vraćajući se predaleko u prošlost, pojavom engleskih hooligan-a počinje, kako na području Engleske tako i ubrzo diljem Europe, osnivanje mnogobrojnih nogometnih navijačkih skupina. Na prostoru bivše Jugoslavije počinju nicati mnogobrojne navijačke skupine vezane uz nogometne klubove te svaka stvara zaseban prepoznatljiv izgled i stil temeljen na zasebnim pravilima koja štiju u putem načina odjevanja, preko pjesama do posebnih simbola koje koriste kao zaštitne znakove što ih sve definitivno čini izvjesnom vrstom subkultura. Između navijačkih skupina formiraju se nepisana pravila kršenje kojih se isto tako kažnjava kao i kršenje uspostavljenih pravila ponašanja i hijerarhije unutar svake pojedine skupine.

Aktivnosti nogometnih navijačkih skupina u Hrvatskoj nisu nikako neke sasvim posebne u odnosu

na one u ostalim europskim zemljama ali imaju svakako posebne značajke proistekle iz povijesnih, političkih, gospodarskih ili pak regionalno prisutnih i/ili "umjetno" proizvedenih razloga.

Te aktivnosti su u najvećoj mjeri blagotvorne za društvo jer se mase uglavnom mladih ljudi formiraju u subkulturne skupine koje svoju energiju, često višak iste, usmjeravaju na bodrenje svojih idola na nogometnim travnjacima umjesto trošenja iste po kafićima, ulicama često kroz "ventile" poput konzumacije droge, alkohola, tučnjavu i kriminal svih vrsta.

Odmak od „prihvatljivog ponašanja“ neke navijačke skupine događa se tada kada se ugroze njihove „navijačke svetinje“ pa su navijači osjećaju ugroženi bilo „iznutra“ (Slučaj odnosa Mamić-BBB) bilo „izvana“ (Odnos Torcida –HNS), bilo da ih se „gura“ jedne na druge iz sasvim njima, i ne samo njima, netransparentnih razloga „zamotanih“ u tzv. regionalizam, odnos provincije i metropole, odnos „pravednih i lopova“ itd. itd.

U Hrvatskoj tako od izvorno nogometnih navijačkih skupina najpoznatije i najbrojnije su:

- a) **Torcida** – smatra se najstarijom navijačkom skupinom u Europi – osnovana je 28.10.1950. godine. Slogan navijača "Hajduk živi vječno" svjedoči o dugoj i neprekinutoj tradiciji imena koje opstoji bez promjene od osnivanja do danas (države i lige su propadale, nastajale nove ali Hajduk "živi vječno").
- b) **BBB** - Bad Blue Boys je naziv navijačke grupe zagrebačkog Dinama. Osnovani su 17.ožujka 1986. Za maskotu ističu buldoga, a za himnu su prihvatili pjesmu "Dinamo ja volim" grupe Pips,Chips&Videoclips.
- c) **Armada** – navijačka grupa iz Rijeke koja bodri NK Rijeku osnovana je sezone 1986/1987 kada se na utakmici prvenstva bivše države u Podgorici (tadašnji Titograd) prvi put pojavljuje transparent Armada.
- d) **Kohorta** - navijačka grupa NK Osijeka nastala je 1986. (po uzoru na tada najstariju i najpoznatiju navijačku skupinu Torcidu) pod imenom OSIJEK TORCIDA, a 1988. dogovorilo se da se uzme neko jedinstveno ime po kojem ćemo biti prepoznatljivi, izbor je pao na KOHORTA.
- e) **Crveni Đavoli** - potaknuta novinskim natpisima u kojima su igrači Splita često nazivani "Crveni đavoli" skupina tadašnjih poklonika Splita koji su stanovali u tadašnjim tzv. Amerikanskim barakama u gradskom predjelu Bol-Plokite napisala je na komadu bijele

plahte ime Crveni đavoli. Zbilo se to u sezoni 1960/61, pred prvenstvenu utakmicu sa Hajdukom, u svibnju 1961. Ispadanjem Splita u niži rang, te dugogodišnjim blijedim rezultatima kluba navijačko ime blijedi i dugo vremena se ne pojavljuje. Svoje djelovanje obnavljaju sredinom 90-tih godina 20 stoljeća.

- f) **Demoni Pula** - navijačka je skupina nogometnog kluba NK Istra 1961. Osnovana 28. ožujka 1992 pred utakmicu hrvatskih prvoligaša Istre i Rijeke.

Za svrhu ovog rada upotpuniti ćemo popis navijačkih grupa sa onim najznačajnijim proizašlih iz drugih sportova :

- a) Tornado Zadar, osnovan 1965. godine predstavlja drugu najstariju navijačku skupinu na ovim prostorima, odmah nakon splitske Torcide (1950.) i mjerilo kvalitete i konstante navijanja u košarkaškim dvoranama, gdje je zadarska navijačka skupina kroz sve ove godine postavila standarde i pokazala sve ono što predstavljaju riječi „navijački pakao“.

Preuzeto sa: <http://tornado-zadar.hr/web>

- b) Sinjski Maligani osnovani su 1982. godine, a mnogi se slažu da su danas najbolja dvoranska navijačka skupina, za što su prije nekoliko godina dobili i priznanje Hrvatskog košarkaškog saveza.
- c) Klub navijača Red Roosters osnovan je 2002. godine. Navijačka podrška nikada nije bila upitna, Red Roosters bili su prisutni na svim domaćim utakmicama. Naravno, gostovanja su neizostavna, bilo da je riječ o domaćem prvenstvu ili nekom od europskih natjecanja. Španjolska, Njemačka, Danska, Slovačka i Mađarska, samo su neke od destinacija u koje su Roostersi putovali kako bi bodrili koprivničke rukometašice.

6. DEVIJANTNOST

6.1. Definicija devijantnosti

Pojam potječe od latinske riječi deviare, a znači skrenuti s puta.

To je svako ponašanje koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj društvenoj sredini, društvenoj grupi ili društvu kao cjelini

Devijantnost ima i pozitivne i negativne posljedice za preživljavanje i funkcioniranje grupa i društava. Devijantnost je relativna odnosno nije je moguće sveobuhvatno i apsolutno definirati. Može je se odrediti jedino u odnosu na neki standard koji isto tako nije fiksiran. Samo poimanje devijantnosti se stalno mijenja obzirom da svako vrijeme ili razdoblje u ljudskoj povijesti ne nosi jednaka pravila, norme i standarde. Odstupanja od tih normi koje su promijenjive čine devijantnost koja je vrlo širok pojam te svakako relativan. Devijantnost je kulturno determinirana.

Usmjeravanjem pozornosti na devijantnost grupa osnažuje sebe. Zajednički neprijatelj potiče skupne osjećaje i učvršćuje grupnu solidarnost.

Devijantnost može biti i katalizator promjene. Zakoni i norme nisu savršeni i podložni su promjeni.

Neki oblici devijantnosti, prema tome, služe kao upozorenje na društvene probleme i potrebu promjene.

Devijantnost može služiti promicanju društvene konformnosti. Neprijateljskim odnosom prema onima koji nisu dobri i ispravni društvena većina (ili moćna grupa) provodi u stvarnost (svoju)

ideju dobra i ispravnosti potičući tako društvenu konformnost.

Tijekom brzih socijalnih promjena ljudi često postaju nesigurni, teško im je prilagoditi svoje ponašanje konvencionalnim normama.

Prema Mertonu razlikujemo pet odgovora na mogući izbor ciljeva uspjeha pripadnika američkog društva a to su: konformizam, inovacija, ritualizam, povlačenje (najčešća reakcija) i pobuna.

Možemo razlikovati četiri sociološka pristupa devijantnosti:

- a) Teorija strukturalnog pritiska
- b) Teorije kulturne transmisije
- c) Konfliktna perspektiva

d) Teorija etiketiranja – prema Beckeru, 1963 – koji u mnogome pridonosi razvoju ove prilično nespretno nazvane teorije već samo „etiketiranje“ devijantne skupine/osobe pojačava njenu pojavnost. Analizom procesa „etiketiranja“ Becker nas dovodi do uočavanja problema moći u društvu.

a) TEORIJA STRUKTURALNOG PRITISKA

Inovaciju odlikuje prihvaćanje ciljeva ali napuštanje dozvoljenih sredstava.

Ritualizam znači napuštanje ili zanemarivanje ciljeva, ali uporno ostajanje pri postojećim sredstvima.

Povlačenje je karakteristično za ljude koji su „ispali“ iz društva: oni odbacuju i ciljeve i sredstva.

Konačno, u pobuni ljudi odbacuju i kulturne ciljeve i odobrena sredstva i zamjenjuju ih novim normama.

b) TEORIJE KULTURNE TRANSMISIJE

Teorije kulturne transmisije naglašavaju sličnosti između načina na koji se uči devijantno ponašanje i načina na koji se uči normalno ponašanje.

Taj fenomen se naziva diferencijalna asocijacija. Pojedinci postaju delikventi ili kriminalci kroz povezivanje (asocijaciju) s nositeljima kriminalnih normi. Većina devijantnog ponašanja uči se u primarnim grupama, ponajprije grupama vršnjaka.

Budući da se to ponašanje samo ne uči, nego i podučava, teorija se usredotočuje i na ono što se uči i od koga se uči.

c) KONFLIKTNA PERSPEKTIVA

Konfliktna perspektiva na devijantnost polazi od pretpostavke o postojanju suprotstavljenih

interesa različitih društvenih grupa. Moćne društvene grupe kontroliraju izradu zakona i njihovo provođenje, nastojeći vlastite vrijednosti i norme nametnuti čitavom društvu

Konfliktna perspektiva na devijantnost polazi od uvida da se u kapitalističkom društvu većina prekršaja normi i zakona odnosi na povredu vlasništva, dok je u manjoj mjeri prisutan kriminal počinjen od strane velikih poduzeća.

Zakon nije uvijek neutralan, nego promiče interese i vrijednosti samo nekih društvenih grupa.

d) TEORIJA ETIKETIRANJA

Teorija etiketiranja pristupa devijantnosti sa stajališta socijalne interakcije. Ljudi bivaju označeni devijantnima, počinju sebe doživljavati kao devijantne te se počnu tako i ponašati. Devijantnost ovisi o tome koja pravila društvo izabire, u kojim ih prilikama i prema kojim ljudima provodi. Teorija etiketiranja ponekad se približava konfliktnoj perspektivi u poimanju devijantnosti upozoravajući da izbor pravila, prilike i osobe na koje će se pravila primjenjivati ovise o strukturi moći u društvu.

Etiketa pridaje pojedincu status devijantne osobe, a on/ona postupno prihvaća taj status i tako se

ponaša. Ljudi etiketirani kao devijantni obično bivaju odbačeni i izolirani, što ih tjera da potraže

društvo sebi sličnih.

Priključivanje devijantnoj grupi učvršćuje devijantnu sliku vlastite ličnosti, potpomaže devijantni stil života i oslabljuje veze s „normalnim“ dijelom društva.

6.2. Najvažnije sociološke teorije devijantnosti

Budući da devijantnost podrazumijeva širok opseg djelovanja ograničiti ćemo se na područja devijantnosti koje rezultiraju negativnim posljedicama.

Sociolozi kroz razne teorije analiziraju uzroke tih devijantnih ponašanja:

Biološke teorije devijantnosti

Biološke teorije devijantnosti ovu pojavu objašnjavaju genetskom strukturom.

Prema tim teorijama genetski naslijeđena svojstva ili izravno uzrokuju devijantnost ili stvaraju predispoziciju za nju. Teorije o genetski uzrokovanim devijacijama ljudskog ponašanja, osobito popularne u 19. stoljeću, svoju znanstvenu potvrdu nisu doživjele ali su značajne budući da se dugi niz godina računalo s njima kao značajnim u rasvjetljavanju pojma i značaja devijantnosti.

- **Cesare Lombroso** bio je među prvima koji su zločin povezali s čovjekovom biologijom. U svojoj knjizi „Delinkventan čovjek” (L'Uomo Delinquente) objavljenoj 1876, taj talijanski vojni liječnik, dokazuje kako su kriminalci ostatak nekoga ranijeg i primitivnijeg oblika čovjeka. Tvrдио je da je ustanovio niz genetski determiniranih svojstava koja se često uočavaju kod kriminalaca. Ona uključuju izraženu čeljust, visoke jagodične kosti, velike uši, dodatne prsne bradavice i prste nogu i ruku te neosjetljivost na bol;
- **Sheldon i Eleanor Glueck** u svojim su radovima iz 1940-ih i 1950-ih tvrdili da su otkrili uzročnu vezu između tjelesne građe i delinkventnog ponašanja. Tvrđili su da su zdepasti, punašni ljudi (tjelesni tip poznat kao mezomorfan) obično aktivniji i agresivniji od osoba drukčije tjelesne građe te su stoga skloniji zločinačkom ponašanju;
- **Britanski kriminolozi** su tijekom 1960-ih vjerovali da postoji velik napredak u smjeru znanstvene teorije zločina. Tvrđili su da su ustanovili točan genetski uzrok zločinačkog ponašanja, kromosomsku abnormalnost;
- **Kriminolozi u posljednje vrijeme** zagovaraju teoriju da zločin može uzrokovati kemijska neravnoteža u tijelu. Oni se bave dokazivanjem da se niska inteligencija (mjerena testovima za određivanje kvocijenta inteligencije) uglavnom naslijeđuje i da vodi impulzivnom ponašanju. Moderni su zagovornici bioloških teorija devijantnosti općenito suzdržaniji od svojih prethodnika. Tvrde da biološki čimbenici predisponiraju pojedinca za devijantno ponašanje.

Psihološke teorije devijantnosti

Psihološke teorije porijeklo devijantnog ponašanja pripisuju mentalnim procesima a uzroke ne traže u fizičkim osobitostima pojedinca.

- **Hans Eysenck** tvrdi da postoji veza između genetski utemeljenih karakteristika ličnosti i zločinačkog ponašanja. Ekstrovertirana osoba će češće kršiti zakon;
- **John Bowlby** je smatrao da su uzroci devijantnosti u ranoj socijalizaciji djece;
- **Freud** je smatrao da zločin može biti rezultat neravnoteže uma, a razlog je katkada to što Edipov ili Elektrin kompleks nije razriješen;
- **Aichorn** je objasnio delikvenciju kao nerazvijen superego;
- **Glover** je smatrao da se djeca mogu poistovjetiti sa vrlo strogim roditeljima što može dovesti do zločinačkog ponašanja.

Integracija psiholoških i društvenih objašnjenja devijantnosti

David Matza iznio je sveobuhvatnu teoriju devijantnosti jer je devijantnost proučavao s više gledišta.

Tako s gledišta devijantnog aktera, uvažavajući njegovu psihološku situaciju i biološke predispozicije, Matza razlikuje tri skupa čimbenika devijantne karijere:

1. Afinitet – tu svrstava sve čimbenike koji stvaraju predispoziciju za kršenje normi (npr. ekonomska deprivilegiranost, diskriminacija, drukčije podrijetlo);
2. Afilijacija – ona deformira društvenost, stalni kontakt s devijantnom subkulturom, te internalizacija normi takve zajednice;
3. Označivanje – devijantne pojave se osuđuju od strane društva, nastaje društvena reakcija na pripadnika subkulture.

6.3. Navijači i devijantna ponašanja

Navijači su, kao i najveći dio publike, potaknuti sportskim motivima davanja podrške natjecateljima ili uživanjem u kvalitetnim priredbama njima interesantnog događaja. Zbog masovnosti i velikog općeg interesa u društvu nerijetko su takvi događaji praćeni dodatno u javnim medijima.

Devijantna ponašanja na ovakim događajima mogu, nažalost, eskalirati do neslućenih razmjera. To objašnjavamo stvaranjem kritične mase te gomile u kojoj inače indiferentna i neagresivna većina „gubi glavu“ te staje na stranu skupini ili u početku pojedincima usvajajući njihove stavove kao zajedničke.

Tako potaknuta i većina se radikalizira te sukobi sa policijom nisu ništa neobično; sukobljava se sa suparničkim navijačima (koji postaju ljuti protivnici...), vrijeđa se druga strana na nacionalnoj ili pak regionalnoj osnovi i slično.

TIPOLOGIJA PRIPADNIKA NAVIJAČKIH SKUPINA

1. Navijač (pravi sportski navijač) - rijetko se uključuje u nasilje, ne slaže se sa uplivom politike na sport;
2. Navijač/nasilnik (prazni svoju nagomilanu energiju, prikriiven u masi, inicirajući nasilje jača svoju afirmaciju unutar grupe) - osim tučnjave, razbijanja i verbalnih incidenata sklon je i drugim oblicima devijantnoga ponašanja;
3. Navijač iz trenda – sudjeluje u nasilju kao sustavnom dijelu navijačkog trenda, među tim navijačima ima dosta onih koji konzumiranje alkohola i različitih vrsta droga doživljavaju kao sastavni segment navijačkog trenda.
4. Navijač/politički aktivist – navijačku skupinu shvaća kao instrument za promicanje vlastitih političkih opredjeljenja, a stadion kao oružje. Na utakmice nosi uglavnom nacionalne zastave i druga politička obilježja, tučnjave i druge oblike nasilja poduzima iz ekstremno političkih motiva.

6.4. Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima

Zakon je stupio na snagu 31. srpnja 2003. godine. Torcida, BBB i mnoge druge navijačke skupine prosvjedovale su zbog njega jer je, po njihovim stajalištima, bio izrazito rigorozno složen.

„Svrha Zakona o navijačima je osiguravanje sigurnosti gledatelja, natjecatelja i drugih sudionika sportskog natjecanja ili sportske priredbe i stvaranje okruženja koje sprječava, suzbija i sankcionira nedolično ponašanje, nered, te nasilje prije, za vrijeme i nakon sportskog natjecanja ili sportske priredbe, zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju, zaštite drugih građana i njihove imovine i imovine pravnih osoba te stvaranje uvjeta da sportsko natjecanje ili sportska priredba što više pridonosi kvaliteti života građana, osobito mladeži.“

Zakoni koje krše navijačke skupine su opći zakoni te je njihovo kršenje vezano za : vrijeđanje po raznim diskriminacijskim osnovama pojedinaca ili skupina ljudi, fizički napadi sa nanošenjem lakših, težih ili čak smrtnih posljedica, uništavanje javne i privatne imovine, uznemiravanje javnog reda i mira, ugrožavanje opće sigurnosti (pirotehnika), zlouporaba zabranjenih sredstava (alkoholna pića, narkotici, pirotehnika), ometanje odvijanja sportskih i drugih društvenih događanja i dr.

Kazne za huligansko ponašanje pojavljuju se u obliku: društveno korisnog rada, novčanih kazni, zatvorskih kazni u trajanju od nekoliko dana do nekoliko godina, ograničenja kretanja za vrijeme odvijanja određenih društvenih događanja, izгона i progona za strane državljane itd.

Navijačke skupine većinom složno nezadovoljne izlaze u javnost kako je ovaj Zakon prestrog obrazlažući da je narušena njihova sloboda izražavanja i ugrožen njihov opstanak kao prepoznatljive subkulture u društvu. Smatraju ga izrazito represivnim jer im ugrožava opstojnost i slobodu izražavanja svoje prepoznatljive subkulture. Pritom postavljaju mnogobrojna pitanja: kako se na drugim događajima npr. mogu ispijati alkoholna pića kao što su norijade, koncerti, razni događaji itd. Također. Problematiziraju zakonska ograničenja glede unošenja raznih obilježja, transparenta, bubnjeva itd. Na stadione- sportska borilišta; ograničenja u izražavanju stavova putem pjesme, tučnjave i sl. Smatraju da se istovrsni izgredi, ali nevezano uz sportke događaje, ne kažnjavaju ili pak kažnjavaju nemjerljivo blaže.

Postavljaju pitanja kako je moguće da kazne za iste prekršaje koji su počinjeni bilo gdje drugdje mogu biti drastično manje.

Borba protiv ovog Zakona za njih i dalje traje; 2006 godine je bila prva izmjena i dopuna ovog zakona upravo zbog djelovanja uprava navijačkih grupa.

7. TEORIJE O NOGOMETNOM HULIGANIZMU

Huliganizam - sam termin huliganstva potiče iz irskog prezimena *Hooligan*. Pojavio se u Velikoj Britaniji krajem 19. stoljeća a opisuje devijantno ponašanje i način življenja uličnih bandi i pojedinaca koji su ih sačinjavali. Danas je taj termin gotovo općeprihvaćen i opisuje ponašanje pojedinaca ili skupine ljudi koji se svojom destrukcijom ne uklapaju u društvene norme i zakone te vandaliziraju svoju okolinu. Huliganizam se uvijek ispoljava kod manjih grupa ljudi kojima se nasilje čini atraktivnim. Najčešće se radi o mladim bandama koje kroz nasilan čin žele „postati netko“. Nazivi najpoznatijih svjetskih nogometnih „udruga“ kao što su ICF, the Service Crew, the 657 Squad, Headhunters trebali bi pomoći da na pripadajuće lokalne sredine ostave dojam muževnosti. Nogometni navijači nazvani huliganima postaju predmet proučavanja medija i javnosti posebice nakon tragedije na Heyselskom stadionu. Prema „Perasoviću“: „uloga sociologije u ovom području je razobličavanje popularnog diskursa koji se stvorio u javnosti o nogometnim huliganima kao nekoj negativnoj pojavi koju jednostavno treba odstraniti iz društva poput kakvog tumora“.

7.1. Teorija subkulturene ritualizirane agresije

Ekspanzijom visokog školstva te boljim uvjetima života nakon 1945. godine dolazi do sve većeg jaza između ratne generacije i naraštaja socijaliziranih kasnije. Upravo radi tih promjena kao što su produljenje omladinskog statusa (radi obrazovanja koje traje duže) te povećanja životnog standarda dolazi do odvajanja mladih koji stvaraju neku svoju autonomiju prilikom pohađanja sportskih događaja i utakmica. Iako i dalje zavisni, Mladi oblikuju razne subkulture u kojima izražavaju svoje stavove i vlastiti stil. Ti stavovi su najčešće izražaj raznih frustracija i doživljenih poteškoća u kulturnim zajednicama iz kojih potječu. Tu se radi o određenom obliku kolektivnog bunta. Dick Hebdige opisuje subkulture kao “izražavanje napetosti između vlasti ili većine i onih koji su osuđeni na podređene položaje i drugoklasne živote” (Hebdige,1980; 11).

Polazeći od takve teorijske osnove, Marsh, Rosser i Harre analiziraju fenomen nogometnog navijaštva. Ovi autori zaključuju da nogometni navijači u okviru svoje subkulture ostvaruju sebe tj. daju si značaj, prestiž i status koji su propustili steći u radnom vremenu. Također razlikuju “ritualizirano” te “stvarno” nasilje i ukazuju kako nogometno navijaštvo nema karakter “stvarnog”. Svoju teoriju potkrijepljuju na ključnoj kategoriji AGGRO, izvedenoj iz engleske riječi aggravation koja znači patnju, ogorčenje, ljutnju. To povezuju sa mnogim sferama ljudskog djelovanja u kojima se takvo ponašanje može manifestirati. Unutar navijačkih skupina postoje razna nepisana pravila koja bitno smanjuju mogućnost stvarnog fizičkog nasilja nad suparnikom. Namjera tih najekstremnijih navijača nije narušiti fizičko zdravlje rivala već ih u nekoj mjeri poniziti.

7.2. Klasna teorija

Glavni zagovornici klasne teorije su Ian Taylor i John Clarke.

Ovaj teorijski pristup zagovaraju sociolozi koji polaze od promjena u svijetu nogometa pogotovo u Velikoj Britaniji koje se odnose na razvoj društva i položaj radničke klase u njemu. Radnička je klasa socijalna grupacija izrazito povezana s nogometom te je uživala svojevrsnu "participirajuću demokraciju" koju su obilježavale bliske veze sa igračima i visok stupanj utjecaja na klupsku politiku.

Ian Taylor i John Clarke utvrđuju dvije bitne promijene 60-tih i 70-tih godina. Prva je "buržoizacija" : odnosno uklapanje tog izvorno radničkog sporta sa utjecajnom srednjom klasom. . Tu je cilj postići bitno povećanje standarda i zarada samih igrača te tako utjecati na promjenu životnog stila nogometaša.

Druga promjena je "internacionalizacija" tj.naglašavanje međunarodnog značaja nogometa sa istim ciljem kao i kod "buržoizacije" a to je stjecanje profita.

Ian Taylor i John Clarke iz toga zaključuju da ove bitne promijene zadiru u odnose između različitih klasa u britanskom društvu. Radnička klasa sa ovim promijenama gubi svoju ulogu u britanskom društvu, te ima negativan stav prema tim promijenama te Taylor i Clarke na tim postavkama analiziraju pojavu huliganizma u Velikoj Britaniji.

Mladi iz radničke klase imaju veću relativnu socijalnu, ekonomsku i kulturnu slobodu te ona omogućava razvoj različitih subkultura. Mladi raskidaju veze sa obiteljima te pohode utakmice formirajući vlasite skupine u kojima si daju na važnosti i traže izvjesnu autonomiju. Clarke govori kako okosnicu navijačke subkulture čine mladi koji dolaze iz dezorganizirane "poluklase" a koji su najviše izloženi raznim ekonomskim i psihičkim frustracijama.

Ovi autori tvrde kako je nogometni huliganizam posve nov i poseban fenomen koji valja objašnjavati u njegovoj ovisnosti o aktualnim klasnim i društvenim odnosima.

7.3. Socio-historijska teorija

Kreirao ju je osamdestih godina tim sociologa iz Centra za nogometne studije Sveučilišta u Leicester-u, Engleska. Voditelj tima stručnjaka Eric Dunning zaključuje na temelju detaljne historijske analize kako nogometni huliganizam ne predstavlja bitno novi fenomen obzirom na to da se nasilje u nešto drukčijem obliku javljalo i prije te da su mnogi motivi koji potiču

današnje navijače na izgrede poticali i njihove prethodnike. Za njih je nogometni huliganizam “složen i duboko uvjetovan socijalni fenomen” (Dunning, Murphy, Williams, 1989; 245).

Metode kojima su radili svoja istraživanja su bile promatranje, intervju i historijska metoda. Na temelju detaljnog i interdisciplinarnog pristupa Dunning i ostali autori temeljito istražuju fenomen nasilja vezanog uz nogomet. Oni taj fenomen objašnjavaju na tri razine. Na prvoj razini govore o krizi 80-tih kada je uz pojavu maskulinizma na tribinama istovremeno prisutna slaba kvaliteta igre. Sljedeće; ističu grupnu konotiranost navijačkog nasilja koju su jednostavno objasnili suprostavljanjem „mi“ grupe „oni“ grupama gdje objašnjavaju da unutar gomile ljudi postoji više manjih skupina koje se konfrontiraju zbog lokalnih rivalstva, navijanjem za suprotne timove, a također i zbog odluka sudaca za koje smatraju da narušavaju „fair.play“. U takvim situacijama nogomet služi samo kao povod za neku vrstu „ratne igre“. Treća razina je u kojoj Dunning i suradnici upozoravaju na izvjesne razlike u društvenom razvoju koje bitno utječu na devijantna ponašanja navijača. Pozivaju se na to da u drugim društvenim sferama u Britaniji također vlada „decivilizacijski proces“ te tako napominju da izgrede na stadionima nisu neka izolirana pojava već isto tako i odraz stanja u društvu. Ovi sociolozi niječu utemeljenost popularnih tumačenja pojave nogometnog huliganizma (alkoholizam, nezaposlenost, permisivnost društva) smatrajući da takva tumačenja nisu utemeljena već su produkt površnog sagledavanja te problematike.

7.4. Teorija o svijetu sporta kao svijetu za sebe

Teorija o svijetu sporta kao svijetu za sebe nije isključivo sociološka, a njen utemeljitelj, talijanski sociolog i filozof Alessandro dal Lago govori da je navijanje dio spektakla koje je gotovo isključivo ovisno o pravilima igre i suci; publika je sastavni dio koji aktivno sudjeluje u nekom sportskom događaju i u interakciji je sa ostalim akterima sportskih događaja. Njegov

originalni pristup tematici te izlaganje svježije slike o navijačima daje "pogled iznutra" koje nedostaje svim njegovim kritičarima istraživačima.

Dal Lagovi pogledi na nogomet i nogometne navijače izloženi su njegovoj knjizi : „Opis jedne bitke: Nogometni rituali“ objavljenoj u Italiji 1990.godine.

Dal Lago uočava da se kultura „ultraša“(najvatrenijih navijača) izražava u autonomnom obliku specifičnog melting pota različitih simbola,oblika ponaanja i drugih elemenata te da na nju faktor društva ne utječe u većoj mjeri. Također nalašava da je to ponašanje specifično za fenomen navijača u Italiji. Također navijačko nasilje veže uz potrebu autonomije mladih te ga ne povezuje sa političkim i općedruštvenim kontekstom. Navijačko nasilje kaže Dal Lago uglavnom je simboličko i poduzima se u svrhu „predstave identiteta“ dok su rijetke situacije pravog nasilja do kojeg dolazi u posebnim prilikama (npr. kad je neka momčad vidno oštećena odlukama sudaca).

8. NOGOMETNI NAVIJAČI U IZVANNOGOMETNOM KONTEKSTU

Velik broj navijača članova navijačkih skupina pohodi povremeno ili redovito druge sportske događaje. Iako su oni izvorno nogometni navijači koriste također druge terene za izražavanje svoje subkulture i prepoznatljivog stila. U Hrvatskoj je mnoštvo primjera okupljanja nogometnih navijača oko sadržaja najčešće vezanih za ostale popularne sportove.

Na neki način zanimanje javnosti i medija za određeni sportski sadržaj također privlači nogometne navijače da pruže podršku klubovima, reprezentacijama i individualnim

sportašima raznih sportova najčešće u njihovim lokalnim okvirima. Mnogobrojni su motivi dolaska pa ćemo nadalje objasniti neke koje smatramo relevantnim za ovaj rad tj. najčešćim. Također kako se radi u velikoj mjeri o organiziranim pohodima navijačkih skupina orijentirati ćemo se na iste. Poseban naglasak biti će na one skupine koje spadaju pod tzv. „ekstremne navijače“ unutar pojedinih najvećih navijačkih skupina u RH upravo zbog visoke korelacije sa devijantnim ponašanjima koja se nerijetko događaju upravo u njihovoj prisutnosti (ili su pokretači ili akteri raznih devijacija). Zbog raznih interpretacija naziva tih dominantno devijantnih skupina koristit ćemo termin „Nogometni huligani“ za upravo te skupine kojima je takvo ponašanje zajednička odrednica. Devijantno ponašanje predominantno nogometnih navijačkih skupina na nenogometnim terenima jest uvijek pojava koju provode ekstremni dijelovi tih skupina i to ne samo u srazu sa suparničkim navijačkim skupinama (na nekom sportskom ili drugom terenu) već i prema trećima (napad na građane na ulici npr.; razbijanje tramvaja,...) ali i međusobno (borba za primat u grupi i slično...).

Devijantna ponašanja nogometnih navijača kad je riječ o nogometnim utakmicama zbivaju se tokom same utakmice ali i u velikoj mjeri puno prije te nakon utakmice (cijeli dan ili i čak i više kada je riječ o gostovanjima) dok je za druge događaje specifično to da su ta ponašanja najčešća prilikom samih događaja ili neposredno prije ili nakon. Zbog velikog broja sportova orijentirati ćemo se samo na one najpopularnije oko kojih se okuplja najveći broj ljudi.

8.1. Navijačka skupina Bad Blue Boys

Navijačka skupina BBB nastala je i formirala svoje navijačke vrijednosti uz ime NK Dinamo, regrutirana je uglavnom iz tzv. radničke populacije a klub je i u vrijeme bivše države imao izrazito nacionalni predznak. Upravo zbog simbola i dosega tih simbola koje je zbog interesa društva i masovnosti navijačke populacije klub imao, sam politički vrh mlade

demokratske Hrvatske išao je na izmjenu imena. Ta promjena, iako samo ime Dinamo ima nedvojbeno komunistički pečat i zapravo nije primjereno demokratskom društvu, nije međutim izvedena demokratski i nije sagledana činjenica da su navijači kluba uz ime Dinamo vezani gotovo isključivo sentimentalno a da ih ideološka strana malo ili nimalo nije zanimala.

Ime Dinamo jest vraćeno, no promjene su u međuvremenu zahvatile klub i po drugim osnovama tako da je „otpor“ BBB više- manje bio i jest stalan; BBB-i su taj otpor manifestirali višekratno na stadionu Dinama (nezadovoljstvo upravljanjem klubom, čelnim ljudima kluba, sumljivim tijekovima novca itd.) ali i bili sustavno ignorirani te izvirgavani represiji.

Zaključno, više uzroka (organizacija, privatizacija, komercijalizacija,...), a ne „samo“ promjena imena kluba, a koji do dan-danas ne da nisu riješeni već se njihovo rješenje još uvijek ne nazire niti ih je hrvatsko društvo spremno jasno detektirati pa onda i rješavati/riješiti dovelo je do toga da je nogometni stadion Dinama godinama „prazan“ a navijačke skupine (BBB) svoje nezadovoljstvo ispoljavaju, jasno i uz eskalaciju devijantnih ponašanja (ništa se ne rješava!), na drugim imalo većim sportskim terenima.

Zastranjenja u vođenju kluba postoje; o odnosu Grada i kluba nitko ništa suvislo ne govori; tribine su prazne a i kada netko i dođe devijantnosti nisu rijetkost. BBB se ne mogu izraziti na nogometnom stadionu pa pokušavaju na drugim sportskim terenima pa i devijantnim ponašanjima raznog tipa (opće je poznata činjenica da je medijsko praćenje devijantnih ponašanja u „našim“ medijima puno prisutnije i ima daleko veće domete nego događaji koji nemaju otklon od „normalnog“). Pitanje svih pitanja jest tko ima koristi da se uzroci devijacija u sportu pa onda i kod navijačkih skupina, a većina ih je potaknuta sa „druge“ strane..., ne žele detektirati.

8.2. Rukomet

Jedan od najpoznatijih primjera organiziranog dolaska nogometnih navijača na nenogometne terene svakako su dolasci BBB*-a na utakmice RK Zagreba. Navijačka skupina BBB godinama je bila vjerni pratitelj RK Zagreb. Motivi dolaska su svakako bili sportske te regionalne naravi (gradski klub) početkom 90-tih zbog velikih uspjeha RK Zagreb u Europskim natjecanjima. Kao uzrok masovnog pohoda na nenogometne terene nedvojbeno se utvrditi neslaganje BBB-a sa promjenom imena NK Dinamo u HAŠK-Građanski i potom Croatiu što je dovelo bojkota utakmica voljenog kluba. Masovnom i organiziranom nazočnošću na rukometnim (RK Zagreb) i nekim drugim sportskim događanjima u Gradu (KK Cibone na primjer) BBB-i pronalaze adekvatna mjesta (masovnost, sportski i ini značaj za Grad i šire, medijska pokrivenost, mogućnost ispoljavanja usvojenih i prethodno profiliranih navijačkih aktivnosti skupine) na kojima, sa najvećim mogućim djelovanjem na ne samo sportsku javnost, mogu javno prezentirati svoj stav i ogorčenje promjenom imena i aktivno tražiti povratak klubu imena „Dinamo“. Ta mogućnost da se ponašaju slobodno na tribinama „Ledene Dvorane“ svakako pozitivno pridonosi njihovoj pojavnosti. Uprava kluba RK Zagreb u organizaciji natjecanja imala je visoku toleranciju na razna devijantna ponašanja što je uveliko pridonijelo ekspresiji BBB-a; pomoglo u javnom izražaju stavova vezanim uz voljeni NK Dinamo pogotovo u vremenima kad je dominantna bila frustracija promijenom imena kluba u NK HAŠK-Građanski i potom u NK Croatia. Otvoreni rat nogometnih navijača sa upravom kluba NK Croatia vodio se tako na rukometnim sportskim terenima.

Atmosfera u „Ledenj dvorani“ Doma Sportova smatrana je najvrućijim terenom za protivnike dugi niz godina. BBB su do početka 2000-tih u Dvorani stvarali usijano ozračje i

sebi priskrbili reputaciju žestokih i fanatičnih navijača. U atmosferi gdje je bilo dozvoljeno ispijanje alkohola nerijetko je dolazilo do raznih provokacija; BBB-i su se redovito isticali beskompromisnošću.. Transparenti i koreografija te gromoglasno navijanje par tisuća BBB-a često bi povuklo ostatak publike u akustičnoj atmosferi na opće zajedništvo u cilju poticanja pobjede nad protivnikom pa i nastojanju njegova poniženja. Naravno da je to bilo plodno tlo za razna devijantna ponašanja najčešće potaknutih „lošim“ odlukama sudaca. Ovo „rukometno“ razdoblje BBB-a završilo je nakon što je uprava RK Zagreb u momčad dovela igrače srpske nacionalnosti u svoje redove što BBB-i nisu mogli prihvatiti kao normalno nakon tek završenog krvavog ratnog divljanja njihovih sunarodnjaka po Hrvatskoj – BBB-i su otišli. Sa svojim stajalištima izašli su u javnost.

Najveći neredi, uz naglašeno aktivnu ulogu BBB-a u njima, zabilježeni su u Zagrebu na sljedeće dvije rukometne utakmice:

1. Utakmica RK Zagreb – Elgoriaga 1995.god. bila je finalna utakmica Lige prvaka. RK Zagreb je nakon utakmice izbačen iz svih Europskih natjecanja u narednoj sezoni zbog izgređa navijača. Ovdje je bio slučaj eskalacije divljanja i trganja stolica te bacanje istih u teren nakon okršaja BBB-a sa pripadnicima redarskih službi.

Kao osobno prisutan u dvorani uz mnoge svjedoke nisam uvjeren da je sva odgovornost na navijačkoj skupini BBB-a. Prvi propust svakako je bio organizacijski u kojem je bilo puno veći broj prodanih/podijeljenih karata od kapaciteta dvorane za ovaj događaj. Tako je velika masa ljudi ostala bez svoga mjesta i ostala ispred dvorane iako je dozvoljen ulazak prevelikog broja gledatelja u dvoranu. Sat vremena prije utakmice dvorana je bila krcata, suparničkih navijača nije bilo. Zbog rezultatski lošeg tijeka utakmice po domaćina nekolicina pripadnika BBB-a ubacivala je razne predmete (upaljači, kovanice itd..) u teren zbog čega je glavni spiker u nekoliko navrata upozoravao da bi utakmica mogla biti prekinuta. Bilo je to vrijeme kada su se

mnogi skinhead-si pojavljivali među BBB-ima te, iako ih sam događaj nije izvorno inspirirao, zanimljiv im je bio prostor u kojem su javno mogli izražavati slične vrijednosti koje su dijelili s BBB-ima. Te male grupe skinheadsa teško je bilo razlikovati od BBB-sa te su često poistovjećivane s njima. Upravo iz redova skinheadsa dolazile su najveće prijetnje -„proizvodili“ su od početka utakmice raznovrsne incidente. Kada redarstvene snage upadaju među najfanatičnije pripadnike BBB-a i primjenjuju silu pendrecima i udaranjem, takva akcija izaziva odgovor mnogobrojnih BBB-a te nastaje ogromna bitka između redarstvenih snaga i opkoljenih BBB-a koji bježeći trgaju stolice braneći se njima i ubacujući ih u sami teren. Slika nemilih događaja obilazi svijet te svakako spada u jedan od najvećih incidenata u povijesti europskih rukometnih natjecanja. BBB dobivaju etiketu najgorih i najluđih rukometnih navijača u Europi.

2. RK Karlovac – Gademzi

Ogranak BBB-a koji je djelovao u Karlovcu ranih 90-tih često se okupljao na rukometnim utakmicama, te također sudjelovao na gostovanjima ovog uspješnog kluba koji je punio dvorane. Bili su poznati po fanatičnom, ali korektnom navijanju. Na domaćim utakmicama redovito je bila puna dvorana kapaciteta 1500 gledatelja. Uz standardnu rukometnu publiku tako je djelovalo i do petstotinjak karlovačkih BBB-a.

Padom rezultata RK Karlovca i smjenom generacija među BBB-sima sve je nekako utihnulo. Nova navijačka skupina koja se polako počela okupljati spontano na nogometnim terenima 2000- tih godina. Polako je izrasla iz par pojedinaca „huligana“ koji bi izbivali sa nastave i pratili NK Karlovac u ozbiljnu navijačku skupinu.

Rukomet je bio alternativa i zbog blizine, ali također dolaskom boljih rezultata. Često su tako u neposrednoj blizini nogometnog terena svoja druženja prebacivali i na rukometne terene. Svojim ritualima i prepoznatljivim stilom po uzoru na BBB (stalno

u sukobima sa strukturama vlasti u NK Karlovcu) rukomet je bio idealan teren za ispoljavanje vlastitog identiteta.

8.3. Hokej

U Hrvatskoj je 70-tak godina duga tradicija igranja ovog globalnog sporta. Za ovaj rad svakako je interesantno izdvojiti dva interesantna razdoblja u kojima je dolazilo do masovnijeg okupljanja navijača. To je bila sredina 80-tih godina te razdoblje ponovnog procvata krajem prošloga desetljeća koji traje i danas. Sredina 80-tih bila je zlatno doba jugoslavenskog hokeja u kojem je važnu ulogu također imao hokejaški klub iz Zagreba „Medveščak“. Naravno BBB nisu propuštali takve prilike te su organizirano pohodili „Ledenu dvoranu“ Doma sportova. U cilju promicanju identiteta nogometnih navijačkih skupina hokej je bio još jedan od terena gdje se rado okupljalo - BBB nisu propuštali promicati svoje ideale. Poznati kao žestoki navijači radili su sa mnogobrojnom publikom užarenu atmosferu u kojoj su ostvareni najbolji rezultati u povijesti ovoga kluba kada su igrali u polufinalu Kupa prvaka dvije godine zaredom i pobjeđivali vrhunske momčadi iz Italije, Francuske, Austrije i Njemačke. Drugo „zlatno“ razdoblje počinje 2009. godine kada se hokejaški klub Medveščak uključuje u EBEL-ligu te privatizacijom i dobrim marketingom stvara uvjete koje je zagrebačka publika znala prepoznati. Također jasnim stavom, potpuno u skladu sa zakonskim odredbama o ponašanju navijača javno pozivaju sve one koji su ljubitelji hokeja i svog kluba te u organizaciji natjecanja javno šire glas nulte stope tolerancije na nasilje. Formira se i hokejaška navijačka skupina nazvana po sektoru B na kojem se i okupljala skupina

najvatrenijih navijača od ranijih dana. Osnovana je 12. siječnja 2005. godine, a od siječnja 2010. godine i službeno je registrirana kao udruga navijača. Skupina godinama prati rad kluba te pored na domaćim utakmicama daje im podršku i na gostovanjima. Uz hokej ne vežemo nikakve skandale, te ako govorimo o devijantnim ponašanjima navijača, teško bi mogli izdvojiti neki incident. Navijači su ovdje jako heterogena grupa kojima je zajednička ljubav prema hokeju i podrška svom klubu. Navijačka skupina sektor „B“ teško se može uspoređivati sa tipičnim navijačkim nogometnim skupinama jer nema nikakvih „škvadri“, velikih vođa i slično, a po svim mogućim odrednicama, dobi, splolu itd. su heterogeni.

8.4. Košarka

U Hrvatskoj košarci tijekom povijesti bilo je slučajeva okupljanja nogometnih navijača najviše vezano uz razna rivalstva. Tako krajem 80-tih godina prošlog stoljeća, kada su klubovi poput splitske Jugoplastike, Cibone, KK Zadra i Šibenke postizali svoje najbolje rezultate, nerijetko se okupljalo mnoštvo publike. Jačanjem nacionalne svijesti u nestabilnim vremenima među glavnim uzrocima nastanka navijačkih nereda gostovanja su srpskih klubova. Početkom ratnih 90-tih godina sportska rivalstva općenito su preseljena na lokalna, međutim velike nogometne navijačke skupine (Torcida, BBB, Armada) svoje obračune nisu ili su jako rijetko ispoljavale na košarkaškim utakmicama. Navijačke skupine iz nogometa se ne pojavljuju uopće organizirano na košarkaškim utakmicama ponajprije zbog rezultatskog pada kvalitete košarke u Hrvatskoj od sredine 90-tih kao i ulaska hrvatskih klubova u regionalno natjecanje koje obuhvaća zemlje bivše Jugoslavije. Otvoren i jasan stav prema tim natjecanjima podupiru mnogobrojne udruge navijača što uključuje sve sportove. Najpoznatiji primjer je onaj BBB-a koji su u više navrata opovrgnuli bilo kakve insinuacije možebitnog okupljanja pa navodimo jednu uoči utakmice Cibone i Partizana u Draženovu Domu 05.02.2014.godine preuzeto sa srpskog internet portala

„SAOPŠTENJE“ BBB:

„Najodlučnije odbacujemo vest koja je objavljena u jednom dnevnom listu te na nekim internet portalima, kao i špekulacije koje se poslednjih nekoliko dana pojavljuju na određenim forumima o mogućnosti organizovanog navijanja naše grupe na utakmicama KK Cibona u regionalnoj košarkaškoj ligi.

Mi trenutno kao navijačka grupa FK Dinamo organizovano pratimo isključivo fudbalske utakmice. Takođe, ne priznajemo niti jedan oblik regionalne lige u kojoj učestvuju eks-ju klubovi tako da ovu temu zaključujemo u startu, štaviše, za nas ona nije ni otvorena.“*

Ovdje ćemo zato navesti primjere izvorno košarkaške navijačke skupine Tornado iz Zadra te Sinjske „Maligane“ kao trenutno dvije najmasovnije navijačke skupine u košarci.

Tornado Zadar – uz veliku nacionalnu svijest 80-tih godina navijači praćeni dobrim rezultatima KK Zadar sudjeluju u gostovanjima u kojima je bilo raznih devijantnih ponašanja uglavnom u okršajima sa klubovima iz Zagreba i Beograda.

Godine 1986. Zadar je, praćen brojnim navijačima mjerenim u tisućama, u Zagrebu oteo naslov favoriziranoj Ciboni koja je te godine osvojila naslov prvaka Europe. Na prvoj utakmici doigravanja u Zagrebu, više od 1000 pripadnika Tornada nekoliko je puta izbacivano iz dvorane od strane rigorozne milicije, a na pjevanje „Marjane, Marjane“ i „Zadar je najbolji, Zadar je slavan“ zagrebačka publika im je odgovarala sa „Nemate kulturu“. Zadar je u krcatim Jazinama pobijedio u drugoj utakmici doigravanja rezultatom 86-77, pa se sve odlučivalo u Zagrebu u posljednoj utakmici. Pred nekoliko tisuća svojih navijača, i nakon dva produžetka, uzeo je naslov favoriziranoj Ciboni pobijedivši je 111-110. Pripadnici Tornada nakon utakmice ulaze na parket, na Trgu bana Jelačića se okuplja mnoštvo Zadrana i počinje velika fešta koja se nastavila prvo na Plitvicama, pa na Masleničkom mostu gdje su tisuće

navijača čekale „karavanu“ s igračima i navijačima koji su se vraćali iz Zagreba. Na zadarskom gradskom trgu, ali i u cijeloj staroj gradskoj jezgri, okupilo se oko 50 000 navijača koji su po ulicama grada fanatično slavili naslov prvaka koji je imao za Zadar veliko značenje, jer je opet doveo vrhunske europske klubove u „grad košarke“.

1988. godine u Zagrebu, prije utakmice s Cibonom, došlo je do velikih uličnih sukoba s „purgerima“ i milicijom, zadarski Tornado utakmici nije bio nazočan.

Navijači Alkara prate svoj klub od samih svojih početaka, točnije od 1955. Na igralištu pokraj kina (tadašnje Dinarke) Maligani su uvijek pratili Alkara što saznajemo iz mnogih fotografija te pričama starijih. Našim protivnicima nije bilo lako jer su se morali nositi sa igračima i navijačima. Kada usporedimo novinske članke iz tog vremena saznajemo da se tu znalo nalaziti oko 1000 navijača što je za to vrijeme bilo mnogo jer u većim gradovima ova bi se brojka kretala oko par stotina. Ta navijačka skupina dobija ime Maligani 1982. godine pri ulasku Alkara u drugu ligu.

Maligani, kao ni Torcida, nemaju vođu nego nekoliko pojedinaca koji se ističu u organizaciji. Prije svake utakmice je okupljanje na pijaci, a zatim se uz navijanje upućuje prema dvorani. Kada se dvorana već popunila odmah prije početka utakmice dolaze Maligani uz zvukove neizostavnih bubnjeva. 7. studenoga 2009. godine osnovana je podružnica KN Sinjski Maligani i u Zagrebu. Najpoznatija njihova parola glasi : "... Maligan je i ćaća, srca punog žara sin mu sada brani boje svog Alkara !"

Danas su Maligani odlično organizirana skupina koja je i službeno registrirana kao udruga navijača te mnogim navijačkim skupinama u razvoju predstavljaju uzor u navijanju.

8.5. Futsal

Početak prošlog desetljeća, nezadovoljni upravom kluba BBB-i ponovno bojkotiraju dolaske na utaknice voljenog im NK Dinama. Nakon dugo vremena, čvrsti u ustrajni na bojkotu, prepoznaju jednu po njima zdravu atmosferu za vlastiti izražaj te se aktivno uključuju u potporu futsal klubu Dinamo.

Uz legendarne igrače navijači čine legitimni dio samog amaterskog kluba koji je i nastao uz njihovu potporu te su jedni od suosnivača.

„Futsal Dinamo je klub koji funkcionira prema članskom modelu upravljanja prema kojem članovi kluba, ujedno i njegovi vlasnici, na demokratskim izborima biraju svoje rukovodstvo, a poslovanje kluba je u potpunosti transparentno. Glavni cilj kluba je okupljanje svih navijača Dinama te promoviranje futsala kao sporta. Također, cilj kluba je da bude samoodrživ i neovisan. Sva financijska sredstva koja klub stekne isključivo se ulažu u razvoj kluba i njegovih sportskih sekcija“.

Pripadnici BBB putem futsal kluba Dinama šalju poruku javnosti putem navijanja i podrške praćene raznom koreografijom i transparentima u svakoj utakmici kako su prava navijačka grupa koja zna navijati te jasan stav kada i pod kojim uvjetima će se vratiti na maksimirski stadion.

Etiketa stvorena kroz dugi niz godina kod nezainteresirane mase putem medija veliki je argument vodstvu NK Dinama. Naime progurano je mišljenje u kojem se BBB smatra devijantnim mladićima iz nesređenih obitelji koji svojim destruktivnim djelovanjem samo štete napretku NK Dinama, te kao takvi nisu niti poželjni na stadionima.

Futsal Dinamo i BBB su jedna pozitivna priča u kojemu se pokazalo da se BBB-i okupljaju i navijaju po dvoranama te stvaraju vrhunske ugođaje bez ikakvih ekscesa.

Futsal klub Dinamo danas je jedan od simbola otpora aktualnom režimu ne samo protiv uprave NK Dinamo već i u malo širem kontekstu a tiče se općeg stanja u društvu, posebice sportu. Veliki broj ljudi daje podršku ovoj inicijativi te kao takva pojava svojom masovnošću predstavlja „trn u oku“ nekim djelatnicima u strukturama i upravama sportskih klubova koji se sa njihovim stavovima i uvjerenjima ne slažu tj. nalaze se u stalnom „ratu“ jer provode oprečnu politiku.

Dana 30.03.2016. godine održana je utakmica između Futsal Dinamo i Nacionala u dvorani II Doma sportova i završila je sveopćim kaosom, fizičkim sukobom na tribinama i na terenu.

Policija je u izvješću napomenula da nije došlo do tučnjave masovnih razmjera te da nema teže ozlijeđenih, dok je delegat napomenuo kako su igrači obje momčadi bili korektni prije i poslije prekida. Uz ovu utakmicu je vezano mnogo kontradiktornosti zbog raznih objava u medijima neposredno nakon nje. U nekima se pojavilo da je došlo do vrijeđanja na nacionalnoj osnovi dvojice igrača protivničke ekipe što je kasnije opovrgnuto. Na utakmici je bio prisutan predsjednik Nacionala smješten sa zaštitarima u neposrednoj blizini BBB-a. Došlo je do provokacija te verbalnog suprostavljanja što je kasnije izbililo i u fizički obračun, što je i rezultiralo upadom BBB-a na teren te na kraju i prekidom utakmice. Zbog napada jednog pripadnika BBB-a na igrača Nacionala i upada na teren te preida utakmice disciplinska komisija HNS-a je oštro kaznila futsal Dinamo i to igranjem 5 domaćih utakmica bez publike te velikom novčanom kaznom. Ovim slučajem bačena je velika mrlja na ovaj do sada uzoran primjer navijanja.

9. ZAKLJUČAK

Nogometni navijači te posebice navijačke skupine okupljaju se na drugim sportskim događajima uglavnom neredovito, ovisno o popularnosti sporta i najčešće samo za vrijeme bitnih natjecanja. Navijačke skupine, posebice onaj njihov ekstremni dio, koriste svaku prigodu za izražavanje svojih stavova, interesa i svega onoga što ih određuje kao grupu. Tako često čak i u nedostatku nogometnih sadržaja zimi pohode npr. nastupe Janice i Ivice Kostelića na utrkama Svjetskog kupa, zatim razne kulturne sadržaje kao na primjer koncerte Prljavog Kazališta (BBB). Navijačke skupine putem osnivanja vlastitih Udruga navijača sami organiziraju razne događaje, koncerte, memorijalne turnire u malom nogometu, sportske sadržaje u kojima odmjeruju snage međusobno. Donošenjem Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima doprinjelo se masovnijem okupljanju navijačkih skupina na raznim drugim događanjima, aktualnim u ostalim društvenim sferama, a do kojih još nije stigao represivni državni aparat.

S druge strane, mnogobrojni članovi i udruge navijača djeluju na širenju pozitivne slike o sebi kroz organiziranje raznih humanitarnih akcija npr. darivanja krvi, skupljanja novaca za oboljele od raznih bolesti itd...(Torcida). Time na takvim skupovima opet imaju slobodu izražavanja i mjesta u medijskom prostoru gdje je to izražavanje slobodnije te šalju pozitivne slike i poruke o navijačima za koje se lijepe razne „etikete“ u društvu općenito. Ekstremni navijači koji čine jednu manju grupu unutar svake navijačke skupine potiču razne devijacije koje atrakcijom gomila istomišljenika u vezi nekog zajedničkog stava („krađa“ od strane sudaca, razmirice sa protivničkim navijačima, prema zaštitarskim snagama itd....) znaju eskalirati u prave sukobe. Njihov motiv dolaska na druge događaje jest uistinu kršenje raznih zakona te agresivno, nametljivo izlaganje svojih stavova najčešće jedino vezano za ideale koje

propagiraju a to najčešće završava napadom na sve i svakoga u oporbi s njihovim uvjerenjima. Dakle, može se zaključiti, da samo ponašanje devijacijama sklonim navijača nema bitnih razlika u odnosu na njihovo djelovanje na događajima vezanim uz nogomet.

Motivi dolaska su posebni kada se radi o reprezentativnim nastupima kada se i navijačke skupine često udružuju te zaboravljaju na međusobne animozitete i staju jedni uz druge u potpori nacionalnim vrstama u raznim sportovima. Ovdje imamo primjer udruživanja navijačkih skupina koje djeluju kao jedno jer daju potporu nacionalnim vrstama (vaterpolo, rukomet, košarka...) ili pojedinačnim sportašima (atletika, skijanje). Sama devijantna ponašanja i u ovim slučajevima eskaliraju onda kada iz redova tzv „nogometnih huligana“ (to su male skupine od 10 ili 20 navijača) prema njihovim kriterijima dolazi do ugrožavanja pravde : npr. loše odluke sudaca) ili pojavljivanja protivničkih navijačkih skupina s kojima postoje rivalstva na temelju prošlosti (gostovanja srpskih klubova), te jednako tako do okupljanja i udruživanja dolazi i kada smatraju da su im narušena zajednička prava. Zabilježena devijantna ponašanja odvijaju se uglavnom na samim sportskim događajima što čini jednu od razlika u odnosu na takve događajima vezane uz nogomet. Velika većina zabilježenih prekršaja i devijantnih ponašanja se odvija za vrijeme samih natjecanja.

Moguće je nedvojbeno zaključiti da ekstremizam mamjih grupa, koje se u pravilu nameću kao vođe „navijačkih plemena“ i vuku ih ka devijantnim ponašanjima raznih vrsta i intenziteta, kod nas još uvijek nije adekvatno tretiran. Zabilježena sprječavanja nastanka devijantnih situacija i njihovo suzbijanje „na djelu“ uglavnom je represivnog karaktera, često selektivno (nisu svi podjednako tretirani), dok je učinkovitost mala ili nikakva. Zakon o sportu se ili ne sprovodi ili pak sprovodi isto tako selektivno, nepotpuno i uglavnom javnosti netransparentno. Takvo djelovanje nadležnih (nametanje autoriteta silom, neprovođenje Zakona ili neadekvatna primjena Zakona, selektivnost, itd.) i suviše česti izostanak razgovora sa navijačkim skupinama u nastojanju da se odvrate od devijantnog ponašanja nekim drugim načinom od nametanja sile, pokazati će se, morati će biti promijenjeno. Uređeno društvo sa

zakonima koji se sprovode jest najbolje rješenje u smanjenju devijantnih ponašanja. Navijačke skupine u takvim okolnostima doživjele bi potpuno zadovoljstvo i bavile bi se puno više onim stvarima što ih određuje kao subkulturu. Ta navijačka subkultura u svojoj osnovi nije u sukobu sa kulturom ove zemlje jer navijačke skupine svojim izvornim stavovima koje zastupaju (vjernost klubu, reprezentaciji, lokalnoj zajednici) nebi trebale smetati ikome.

Motivi za dolazak trebali bi biti samo sportske i natjecateljske naravi i iz želje za samopromocijom putem stvaranja dekora pjesmom, načinom odijevanja itd... u potpori svojim lokalnim, regionalnim i državnim sportašima.

10 . LITERATURA

- Buzov,Ž., Magdalenić,I.,Perasović,B.,Radin,F. (1990). *Navijačko pleme-*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja
- Bodin, D.,Robene, L.,Heas, S. (2007). *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina d.o.o.
- BUTASPORTRS(2013). BBB: Ne priznajemo niti jedan oblik regionalne lige./on line/. S mreže preuzeto 7.4.2016. s: <http://www.butasport.rs/kosarka/bbb-ne-priznajemo-niti-jedan-oblik-regionalne-lige/>
- DNEVNOHR. BBB i Futsal Dinamo poslali apel Bandiću: Šikanira li ih gradonačelnik zbog Mamića? /on line/. S mreže preuzeto 15.4.2016. S: <http://www.dnevno.hr/sport/nogomet/bbb-i-futsal-dinamo-poslali-apel-bandicu-sikanira-li-ih-gradonacelnik-zbog-mamica-899517>
- FERRATA(2016).Maligani slave 34 rođendan./on line/. S mreže preuzeto 15.4.2016. s: <http://www.ferata.hr/maligani-slave-34-rodendan/>
- KKALKAR(2012). Navijači Maligani./on line/. S mreže preuzeto 15.4.2016. s: <http://www.kkalkar.com/index.php/88-ostalo/131-maligani>
- Lalić, D., Pilić, D. (2011). *TORCIDA: pogled iznutra*. Zagreb: Profil Multimedija,dio grupe Profil International
- Perasović, B. (2001). *URBANA PLEMENA*. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna naklada d.o.o.
- TORNADOZADAR (2013). Tornado Zadar povijest. /on line/. S mreže preuzeto 15.4.2016. s: http://tornado-zadar.hr/web/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=28
- TORNADOZADAR (2013). Tornado Zadar povijest. /on line/. S mreže preuzeto 15.4.2016. s: http://tornado-zadar.hr/web/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=28
- Vrcan, S. (2003). *NOGOMET-POLITIKA-NASILJE* Ogledi iz sociologije nogometa. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
- ZAKONHR . Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima./on line/. S mreže preuzeto 20.4.2016. S : <http://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima>
- Žugić, Z. (1996). *UVOD U SOCIOLOGIJU SPORTA*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu u Zagrebu